

Smaa Meddelelser.

Moralstatistiken og den fri Vilje. «Kun saa ufilosofiske Hoveder som Ad. Quetelet og Th. Buckle,» skriver Rümelin, (i en af de i «Reden und Aufsätze» optagne Smaanotitser) «kunde støtte den nu saa udbredte Lære, at Moralstatistikens Kjendsgjæringer maa føre til den fri Viljes Negation. Naar man først har opstillet et utænkeligt Friheds-Begreb, er det ikke underligt, at Kjendsgjæringerne bagefter ikke ville stemme med det. Naar kun Den skal kaldes fri, der ikke lader sig bestemme ved Motiver, eller i det Mindste ikke ved saadanne der ogsaa indvirke paa hans Lige og ere forstaaelige for Alle, men øser sine Beslutninger af en uregen og enestaaende Individualitets uudgrundelige og uberegnelige Dybder, — saa ere de Manges Handlinger overhovedet ikke sammenlignelige indbyrdes, og enhver Konstans er uforstaaelig. Holde vi os nærmere til Erfaringen, saa ville vi kun tale om den menneskelige fri Vilje i den Forstand, at der er indrømmet Mennesket i Sammenligning med de dyriske Motivers Snæverhed et uendeligt rigere Spillerum af Drifter og Anlæg, at til det dyriske Livs mangfoldige Drifter slutter der sig Modtagelighed for Følelser af en højere Orden, at disse mangfoldige Motiver træde i forskjelligartede Forbindelser med og Modsætninger til hverandre, og at dette brogede Spil af Tilskyndelser foregaar i et bevidst Centralpunkt, som vi kalde vort Jeg, der følede og overvejende udmaaler de forskjellige Tilskyndelsers Værd og sluttelig med Vilje giver et Udslag i den ene eller den anden Retning, — et Udslag der ganske vist maa stemme med den Enkeltes Karakter, o: med det samlede Komplex af medfødte og uddannede og ved Øvelse forstærkede Egenskaber, og som derfor

kunde forudsiges af hvem der fuldstændigt kjendte denne Karakter, men som dog ved sin Side har en Følelse af andre Udslags Mulighed. Med et saadant Frihedsbegreb staar det ikke i Strid, at mange Mennesker under lignende Betingelser handle ens. — Min individuelle Frihed forlanger kun, at jeg i Overensstemmelse med min Natur kan reagere imod de ydre Indvirkninger; men at en Anden ved Siden af mig handler ligesom jeg og bevæges af de samme Motiver, har Intet at gøre med min Viljes Frihed. De menneskelige Individualiteter forholde sig ikke til hverandre som ikke-sammenlignelige Originaler, men ligge alle indenfor den samme Artskarakters Grænser; alle Mennesker have de samme Drifter og Anlæg; Forskjellen ligger kun i den relative Styrkegrad, i hvilken de enkelte Træk ere udprægede hos hver især, og i hvilken de enkelte Motiver indvirke bestemmende. Tallet paa fælles Motiver, som Ingen ganske kan unddrage sig fra, er overordenligt stort. Ingen er i Stand til at fornegte sit Kjøn og sin Alders fysiologiske Indvirken. En Mængde andre Faktorer — Klima, Race, Nationalitet, Sprog, Beskæftigelse, Bolig, Opdragelse, historiske Traditioner, politiske Tilstande osv. — danne en Gruppering af Menneskene, og anviser hver Enkelt indenfor den samme Gruppe, hvor forskjellig Modtageligheden for de enkelte Motiver end er, en vis fælles Grundtype; men man kan dog ikke sige, at hver Enkelt kun er et Produkt af denne Gruppekarakter, men med lige saa stor Ret det Omvendte: her er et Vexelvirkningsforhold. Menneskets Frihed bestaar ikke i, at intet ydre Moment indvirker bestemmende paa det, men i det Spillerum og i den Mængde af Former og Grader, hvori Individualiteten formaar at reagere imod hvert enkelt af hine Momenter.

«Hvorledes kan man da overraskes over, at Tallet paa Vielser i et Aar ikke er mærkeligt forskjelligt fra Tallet paa Vielser i det foregaaende eller efterfølgende Aar, naar der ikke foreligger nogen særlig Grund til Afvigelse, men at det i høj Grad paavirkes af Forandringer i de økonomiske Betingelser for Giftermaal, at det stiger, naar Erhvervsforholdene lettes, og falder, naar der indtræder Dyrtid, i Krigsaar, under industrielle Kriser osv.? Ikke dette, men det Modsatte vilde — hvis det

fundt Sted — være et Argument imod den menneskelige Frihed. Dyrene parre sig, hvadenten deres Næringsmidler ere rigeligere eller ere mere knebent tilstede, og overlade Ungerne til deres Skjæbne. Mennesket, frit for Naturdriftens tvingende Magt, overlægger, om det er raadeligt at skride til at stifte Familie. At nu ikke En men Mange under lignende Betingelser anstille en saa fornuftig Overvejelse, og at denne Faktors Indvirken viser sig ved Folketælling, er et haandgribeligt Bevis for, ikke imod, Viljens Frihed, saafremt man ikke gjør denne til en logisk Uting. Paa samme Maade forholder det sig med de andre Hovedbeviser fra Kriminal- og Selvmordsstatistiken. At brutale Voldsgjerninger mere udøves af Mænd end af Kvinder og mere af Folk i en kraftig Alder end af Oldinge og Dreng, det kunde man vide paa Forhaand; andre Forbrydelser, vide vi, ere afhængige af en bestemt Gruppes Kulturtrin, Karakter og økonomiske Forhold; — men at i den samme Gruppe og i korte Tidsrum Fristelserne og Modstandsevnen imod Fristelserne bevæge sig indenfor snævre Grænser, er ikke saa forunderligt. Ja vi maa tænke os, at disse Regelmæssigheder ville med den stigende Kultur ikke formindskes men tværtimod forøges. Naar vi forsøge at forestille os et Folk af Filosofer eller ægte Kristne eller en Republik af Engle, saa ville vi snarere vente en større end en ringere Konstans i Moralstatistiken, skjønt og fordi vi her maatte forudsætte et større Maal af fri Vilje. Det moralske Ideal viser hen til en stadig Harmoni mellem Kræfterne.

«Forøvrigt ligger det Interessante ved Moralstatistiken slet ikke i Paavisningen af saadanne Regelmæssigheder i Menneskenes Handlinger, men tværtimod i Tallenes fremtrædende stadige Bevægelser. Hin Konstans er for en stor Del kun tilsyneladende; man kommer kun til den, naar man, seende bort fra det Enkelte og udviskende det Forskjelligartede, gaar løs paa de store Gjennemsnitstal, i hvilke det Variable træder tilbage og forsvinder. I Virkeligheden ere de moralske Tilstande og de menneskelige Handlingers Retninger i bestandig Bevægelse, frem eller tilbage. Fra Decennium til Decennium, fra Folk til Folk, overalt viser en nøjere Betragtning en stadig

Forandring. Selvmordsfrekvensen stiger endnu uafbrudt; den er overalt forskjellig, og selv den saa gjerne fremhævede Scala i de valgte Dødsmaader forandrer sig bestandigt og vil om nogle Tiaar fremvise et helt andet Billede. Naar Statistiken kun antydede for os de konstante Forhold i disse Ting, vilde den, naar disse én Gang vare paaviste, være færdig med det Samme. Først idet den lærer os at følge Folkenes langsomme, stille Gang paa ny Baner, viser den os Tidens sande Tegn, der ellers saa let skjule sig ogsaa for det mere opmærksomme Blik i de forvirrede Fremtoningers Virvar. Saadanne Forandringer lade sig kun tænke som Massevirkninger af en aandelig Bevægelse og have individuel Ejendommelighed og Udviklingsvide Spillerum til nødvendig Forudsætning. Blandt ufri Væsener vilde de slet ikke være tænkelige. Fysiologisk interessante og overraskende ere uden Tvivl Moralstatistikens meget omtalte Regelmæssigheder, saaledes som de paa den mest lærerige Maade vise sig i det statistiske Mønsterkapitel om Selvmord, med Hensyn til Selvmordernes Alder, Kjøen, Nationaliteter, Trosbekjendelser, Motiver, Dødsmaader osv. Men de fordringsfulde Ord, Lov og Nødvendighed, skulde man dog ikke saa let føre i Munden, hvor man kun kan tale om fysiologiske Tilskyndelser og psykologiske Dispositioner. Man nævne os blot en eneste Lov, som den saakaldte Moralstatistik skulde have fundet! Dens, ogsaa herefter store, Fortjeneste bestaar blot i, at den empirisk har fastslaaet og nøjere begrænset visse Kavsforbindelser af dels fysiologisk dels psykologisk Indhold, der i og for sig kunde formodes og vare forstaaelige; den har ved Hjælp af Masseiagttagelser lagt Nationers og Tidsaldres faktiske moralske Tilstande sikrere og mere omfattende for Dagen, end dette var muligt ved Hjælp af den Enkeltes utilstrækkelige og subjektive Iagttagelser.

«Det Problem, hvortil Moralstatistiken fører, er kun atter Spørgsmaalet om Vexelvirkningen mellem Samfundet og den Enkelte. Med det metafysiske Spørgsmaal om den menneskelige Viljes Frihed har den Intet at gjøre.»

Ret har Rümelin utvivlsomt i, at hverken Quetelet eller andre Moralstatistikere have bevist den fri Viljes Ikke-Existens;

de have bevist dens Ikke-Existens lige saa lidt, som Rümelin beviser dens Existens; thi hans positive Antydninger i denne Retning ere ikke ganske heldige. Osgaa gjør han Ret i at fremhæve, at Spørgsmaalet om Menneskets fri Vilje er et metafysisk Spørgsmaal: havde Moralstatistikerne i Almindelighed skrevet sig det bag Øret, vilde vi vel være blevne fritagne for en Del af de yderligt uklare Betragtninger, hvormed adskillige moralstatistiske Værker ere fyldte. Om Uklarheden i Behandlingen af den her omhandlede Sag kan man faa en lille Forestilling, naar man vil læse det paagjældende Kapitel i det Værk af Maurice Block, der nylig anmeldtes her i Tidsskriftet (se S. 70). Heller ikke har G. Mayr i sin forøvrigt fortjenstfulde Bog (ogsaa anmeldt her i Tidsskriftet 11. Bd. S. 125) været videre heldig, med hvad han siger om den fri Vilje.

Nationalekonomisk Forening.

I Mødet d. 6. November indledede Grosserer Fritsche en Forhandling om Sparekassesagen. Et udførligt Referat af denne Forhandling vil blive meddelt i næste Hefte.
